

Doris

Nr 37 2020

FRÅN HARRY MARTINSON-SÄLLSKAPET

Helena Granström

tilldelas Harry Martinson-priset 2020

Prisjuryns motivering:

Harry Martinson-priset för år 2020 tilldelas författaren och skribenten Helena Granström för ett djärvt utmanande och skarpsinnigt iakttagande författarskap vars teman och idéer ofta har sin grund i skilda områden som fysik, filosofi, biologi.

Hennes författarskap ger uttryck för en stark civilisationskritik, manar till eftertanke och framhåller vikten av att se på naturen och andra varelser som subjekt och inte som objekt för exploatering till prisets av ödeläggelse och utrotning.

Helena Granström är född 1983, bor i Gnesta och är verksam som författare, poet, dramatiker, civilisationskritiker och kulturskribent. Hon skriver regelbundet i *Expressen*, *Sydsvenskan* och *Svenska Dagbladet*. Hon har medverkat i Sveriges Radios OBS, bl.a. med långessän ”Att nå fram till världen – om den smärtsamma längtan efter att få leva fullt ut”.

Helena har en magisterexamen i teoretisk fysik och licentiatexamen i matematisk fysik. Hon har hittills givit ut nio böcker och medverkat i antologin *Sånger från jorden: 32 röster för en ny relation till planeten*.

Hennes debut som skribent skedde 2008 med essän *Alltings mått*, en visionär, profetisk civilisationskritik. I boken *Det som en gång var från 2016* ger Helena Granström, i samverkan med naturfotografen Marcus Elmerstad, en suggestiv skildring av en kvinnas upplevelse av naturen under en fjällvandring. Samtidigt rymmer boken utmanande analyser rörande förstörelsen av vår livsmiljö. Hon visar på ”den fullständiga absurditeten i att vara del av en mänsklig kultur som eliminerar arter, som gör det som en del av sin vardagliga praktik, som gör det utan att ens lägga märke till det, eftersom den för länge sedan förlorat den känslighet som en sådan iakttagelse skulle kräva. Som förgiftar luften, förgiftar marken. Som allt medan den gör detta, påstår att den förbättrar människans materiella levnadsstandard.”

Granströms senaste bok från 2020 är *Betydelsen av kärlek*. Den tar utgångspunkt i fysikern Hugh Everetts tolkning av kvantmekaniken och möjligheten av flera parallella världar för att skildra en kvinnas möte med olika män och ställa frågor om kärleken är möjlig när människor aldrig

Omslagsbilden

Helena Granström. Foto: Viktor Gårdsäter

kan nå fram till varandra.

Helena Granström har år 2016 tilldelats De Nios Vinterpris och år 2019 fick hon Svenska Akademiens Stipendium till Harry Martinsons minne. Vid vår årshögtid i Graninge den 4 maj 2019 medverkade hon med föredraget ”En frihet utan något fäste – om framsteg, förlust och fysikvetenskap”. Texten var införd i Doris nr 36.

Ulf Redmo

Harry Martinson-priset

Jurymedlemmar

är juryns ordförande Morgan Bengtsson, kommunalråd Olofströms kommun, Patrik Sjöstedt, ordförande kultur- och fritidsnämnden Olofströms kommun samt Disa Lundgren och Ulf Redmo för Harry Martinson-sällskapet.

Prissumman

är på 83 950 kr och utgår ifrån antalet dagar som det fanns levande människor i Aniara.

Tidigare pristagare:

- 2008 Jan Eliasson, diplomat och politiker
- 2010 Christian Azar, fysiker och miljöforskare
- 2012 Vetenskap och folkbildning, förening
- 2014 Nina Björk, författare och opinionsbildare
- 2016 Ulf Danielsson, författare och professor i teoretisk fysik
- 2018 Eva Ström (författare, litteraturkritiker)

Statuter för Harry Martinson-priset:

Harry Martinson-priset delas ut till den, de eller den organisation som i Harry Martinsons anda verkar för att värna om den lokala och globala miljön, arbetar aktivt för fred mellan människor och fred mellan människa och natur eller odlar eftertanken och poesin som centrala livskvaliteter.

Olga Tokarczuk och Harry Martinson

Den polska författaren Olga Tokarczuk tilldelades förra året Nobelpriset i litteratur för år 2018. I hennes nobelföreläsning kan den som söker finna ett litterärt släktskap med Harry Martinsons tankevärld.

Olga Tokarczuk menar att vår kollektiva förståelse av omgivningen är fragmentarisk och att vi därför inte känner någon samhörighet med den. Berättelser om världen som en levande enhet är en bristvara i det flöde av information som omger oss. Därför efterlyser hon en ny skönlitteratur som berättas i "fjärde person" – ett berättarperspektiv förankrat i det obestridliga faktum att vi är en del av naturen.

Eyvind Johnson skriver i *Den unge Harry Martinson*: "När Martinson talar om en båt till exempel ger han inte endast bilden av en båt, en högst trovärdigt och sakkunnigt tecknad båt som rullar, böljar, driver förbi eller ligger stilla och lossar eller lastar, nej, båten är inte en liten pittoresk eller tragisk detalj utan ett viktigt led i världsskeendet. Den är en del i allt. Och ingen del är den viktigaste delen."

Foto: Lukasz Giza

Vidare kritiserar Tokarchuk såväl tv-seriernas utrymme som den kommersiella "igenkänningslitteraturen" vars syfte är att försätta oss i trans och som hon menar begränsar tanken. Skönlitteraturen har en överlägsen förmåga att förankra berättelsen i oss så att den blir en del av vår erfarenhet. Även Harry Martinson lyfte på sin tid ett varningens finger för den framväxande bildkulturens hegemoni och betonade språkets och litteraturens medskapande dimension.

Tokarchuk spår att skönlitteraturens framtid är beroende av att den för-enar delarna och fragmenten till meningsfull helhet. Den självcenterade biografiska och så kallade realistiska trenden, som i allt högre utsträckning är bildbaserad, är i själva verket orealistisk. Verkligheten levereras i allt högre utsträckning filtrerad genom skärmar som erbjuder skraddarsydd sanningar om enskilda händelser eller företeelser. På så sätt blir världen mer obegriplig – och kanske därigenom mindre meningsfull för oss.

Hon konstaterar slutligen att klimatkrisen och den politiska krisen vi ser i stora delar av världen har orsakats av "[g]irighet, bristande respekt för naturen, egoism, brist på inlevelse, aldrig sinande konkurrens och ansvarslöshet [och att den] har förvandlat världen till ett föremål möjligt att skära i bitar, utnyttja och förstöra. [...] Därför känner jag att jag måste berätta om världen som om den var levande och oupphörligt uppstod inför våra ögon som en helhet, och vi – en på samma gång liten men mäktig del av den."

Kanske kan Harry Martinson och Olga Tokarchuks litterära släktskap på ett något förenklat vis beskrivas som en delad strävan efter existentiell autenticitet. Hela föreläsningen, i översättning av Jan Henrik Swahn, kan läsas i sin helhet på www.nobelprize.org.

Semir Susic

Stöd Harry Martinson-fonden!

Stöd gärna sällskapets fond till Harry Martinsons minne. Använd den när du t ex ska skicka minnesgåvor eller göra uppvaktningar i olika sammanhang. Det kan ju också vara så att du någon gång har en slant över och vill bidra till vår verksamhet.

Fonden förvaltas av styrelsen som anslår medel ur den till stöd för olika projekt.

Pengar sätts in på HM-fondens bankgiro 5118-0024.

Tack för din gåva!

Välkomna till årshögtid 2 – 3 maj i Blekinge!

Lördagen den 2 maj i Jämshögs folkhögskola

Efter årsmötesförhandlingarna får vi på lördagen bli lyssna till Harry Martinson-pristagaren **Helena Granström** som föreläser om “Sök naturen var som helst: Tankar utifrån Harry Martinsons *Utsikt från en grästuva*”. **Ingemar Lönnbom**, tidigare sekreterare i sällskapet och numera kulturredaktör på BLT, håller ett föredrag med rubriken “Hon vill tala på äkta Blekingedialekt – Harry Martinson och Blekingeflickan”. I juni är det 60 år sedan Harry invigde statyn Blekingeflickan i Hoglands park i Karlskrona och Ingemar Lönnbom bjuder på en tillbakablick på den händelsen med utvinningar i Blekinge då. Lördagen program innehåller även **rundabords-samtal** där deltagarna kommer att delas in i grupper för att få möjligheten att bekanta sig med varandra och utbyta litterära reflektioner. Deltagarna uppmanas att ta med en dikt eller ett kort utdrag som underlag för detta samtal. På kvällen serveras **högtidsmiddag** på Jämshögs folkhögskola med efterföljande Martinson-quiz.

Söndagen den 3 maj: Utflykt till Gyön och Tjärö

Restaurangen på Tjärö

Bussresan startar i Jämshög och går först till Gyön, där vi besöker huset som **familjen Martinson** hyrde sommaren 1952. Därefter går bussen till Järnavik, där en färja tar oss över till Tjärö, som **Dag Hammarskjöld** besökte redan på 1940-talet. Han vistades där även 1952 då han fick besök av familjen Martinson. Kunnig guide under utflykten är **Leif Olsson** som författat två av sällskapets årsböcker (*Ty sådana modeller finns det mycket ont om ...* [2008] och *Harry Martinsons båtar och skepp* [2018]). Vistelsen på Tjärö avslutas med lunch i den nybyggda restaurangen.

Anmälan till årshögtiden kan göras via vår hemsida www.harrymartinson.se eller på den blankett som bifogas detta utskick.

Vänskap och poesi

Donald Fransson blev en del av Harry Martinson-sällskapets historia genom ett bidrag till dokumentationen av symposiet från Sällskapets grundande i Jämshög 1984: 'Harry Martinsons landskap'. Han representerade där författarens otaliga läsare och rubriken på hans föreläsning vid symposiet var betecknande nog 'Läsarens röst'. Han har alltsedan dess lämnat ovärderliga bidrag, som en av Sällskapets tänkande Martinsonläsare och fortsatt att vara en inspiration för alla som får höra honom. Donald är bosatt i småländska Gnosjö, där han tidigare arbetade som plåtslagare i många år.

Genom vår levnad gör vi spår och tecken - och en del tecken kan bli folkrörelser om de inte stäcks av diktatur. De litterära sällskapen är en liten men oerhört betydande folkrörelse. Den har det fria ordets tecken och konstens dignitet, och Harry Martinson-sällskapet är i högsta grad en sådan förening, direkt från poesins hjärta. Lycklig är jag att vara med i detta samfund, som byggdes upp av en sådan lysande livstecknare som Harry Martinson. Lite kort vill jag försöka berätta om min väg till detta livsbejakande forum, där språket spelar och sjunger.

Från barndomens sagor "Bland tomtar och troll", indianböcker, kiosckdeckare och tecknade serier till biblioteket "Mera Lycka" - ja det är namnet på den IOGT-loge, som tillsammans med ABF bar upp biblioteket i min hembygd, då jag i januari 1948 lånade mina första böcker.

I sena tonåren lånade jag bland annat Anders Österlings antologi "All världens lyrik" och då blev jag förälskad i poesin. Några år senare upptäckte jag litterära sällskap och de första jag blev medlem i var Dan Andersson- och Hans Larsson-sällskapen. Åren gick och litteraturen, konsten och musiken blev en terapi, en hjälp att leva.

Långt senare läste jag Marcel Proust och skrev till Gunnel Vallquist. Jag hade blivit betagen av hennes essäer och översättningar. Av en slump var jag i Stockholm när det där skulle bildas ett Marcel Proust-sällskap och jag gick dit, men visst var jag lite ängslig över min ringa lärdom i det sällskapet. Det blev ett mycket givande besök och vännerna där förde mig sedan till Harry Martinson-sällskapet.

Sedan länge var jag fångslad av Martinsons författarskap. Jag var berörd av hans skrifter och hans liv. Hur glad blev jag inte när *Dikter om ljus och mörker* kom ut 1971. På kvällen skyndade jag mig hem från fabriken för att höra intervjun med Martinson i radio. Vilken fröjd att höra honom!

Han talade ju nästan i aforismer och en del antecknade jag, till exempel: "Godheten är inte något menlöst för den appellerar till begrundan." Det var underbart olik den tidens retorik.

Kritiken kunde ibland vara inskränkt och till och med elak mot Martinson och sådant känns även av en läsare. När Harry Martinson och Eyvind Johnson fick Nobelpris 1974 var kritiken i några fall grym och hänsynslös. Ibland låg det trängsynt ideologi bakom, ibland kanske avund.

Jag försökte skriva en dikt som en hyllning till Martinson. Försöket skickade jag till Gunnel Vallquist för omdöme, för jag ville inte publicera något som skulle förfördela Martinson. Svaret från Vallquist dröjde och jag förlorade tron på det jag skrivit, så jag skrev ett brev till henne att vi inte skulle bry oss om dikten. Samma dag som jag postat brevet kom ett brev till mig. Hon hade talat med Östen Sjöstrand och båda bejakade publicering. Jag blev så glad för deras värdering.

Ingalisa Munck, Eva Alexanderson och Gunnel Vallquist var de som hjälpte mig ner till Harry Martinson-symposiet i Jämshög maj 1984. Det förändrade mitt liv. Ingalisa och jag hade brevväxlat en tid och denna visa kvinna i åttioårsåldern, höll på med en avhandling om "Matriarkatet hos Martinson".

En dag ringde Ingalisa och berättade att det skulle vara ett symposium i Jämshög, och ett sällskap skulle bildas. En av föreläsarna kunde inte komma, så hon föreslog att jag skulle framträda som "Läsarens röst". Först blev jag rädd, jag fruktade att börja stamma och tappa rösten, men efter betänketid bejakade jag trots allt förtroendet, ty jag skulle också få säga en del direkt från hjärtat.

"I Marcel Prousts fotspår" kallades en resa med Proust-sällskapet i maj 1983 och som jag hade glädjen att delta i. En stund talade jag då med Gunnel Vallquist om Harry Martinson. Då berättade Gunnel att hon mött honom något år innan han gick bort. Hon hade tydligen suttit mitt emot honom vid ett middagsbord. Kanske var det strax efter Nobelpriset? Gunnel sade att hon blev skakad! Martinson sade: "Man har halshuggit mig". Gunnel svarade: "Det är väl ingen som räcker upp". Hennes fyndiga replik gömmer jag i mitt hjärta.

I juli samma år bilade jag ner till Nyteboda och Jämshög och hade god orienterande hjälp av Sonja Erfurths böcker. Var bland annat vid Näbbeboda skola, där jag mötte en gammal man som kände en av Martinsons systrar. Vid bensinmacken i Jämshög frågade jag om Hembygdsmuseet och den vänliga kvinnan ringde till någon som lovade att öppna det. Där mötte jag en kvinna i folkdräkt som visade mig runt. Senare förstod jag att det var Sven Edvin Saljes hustru. På natten tältade jag mellan Raslängen och Halen, alldeles nedanför Alltidhult. Det var varmt och vackert och åskan gick. Inte anade jag då att jag året efter skulle

medverka i folkhögskolan.

Maj 1984 trädde in med ovanligt vacker, skir grönska och värme. Min resa till Blekinge närmade sig och jag blev alltmer nervös, men levde också i en spänd förväntan. Jag skulle ju hålla ett föredrag på lördagen. Martinson-symposiet började torsdag 3 maj och dagen innan startade jag min färd mot Olofström och Jämshög. Jag hade beställt ett rum på Halens vandrarhem. Efter mitt besök året innan visste jag att folkhögskolan ligger invid Holje å.

Utmed den gamla vägen från Halen till folkhögskolan åkte jag genom ett silande ljus från de unga boklöven och i gläntorna lyste vitsippor, mera än jag någonsin hade sett. Det var torsdag och Sven Edvin Salje skulle föreläsa. Vårvärmen låg i ett stilla duggregn och dörrarna stod öppna till samlingssalen. När Salje började tala hade himlen öppnat sig i ljusblått. Han var som föredragshållare en lysande berättare och i den fullsatta salen lyssnade vi andäktigt. Själv var jag på en bävan inför mitt stundande tal på lördagen.

Ingalisa och hennes make John var där och det lugnade mig. På kyrkogården i Jämshög skrev jag det lilla tal jag skulle hålla som "Läsarens röst". I ett hörn av folkhögskolan läste jag upp det för Ingalisa, för jag ville veta om det dög. Jag berättade om min nervositet. Om min röst inte bar så skulle en kvinna, som Ingalisa vidtalat, ingripa och läsa. Hon var bland annat skådespelerska och hette Ingegerd Bodner Granberg.

När Ulf Redmo läste upp mitt namn var jag mycket orolig, rösten darrade men den höll. Jag fick det sagt och ännu gladare blev jag när några kom fram och tackade. Allra bäst kändes det när Ingrid Martinson med dottrarna Harriet och Eva tog min hand. Alltsedan Ingrid gick bort har dottrarnas närvaro varit en glädje för oss vid olika samlingar i Harry Martinson-sällskapet.

Med stort intresse lyssnade jag till de starka föreläsningarna, och under vår bussresa mot Boafall, Alltidhult och Nyteboda bjöd våren på sitt allra vackraste leende. Det var en stor gåva att få vara med.

Så bildades Harry Martinson-sällskapet med den eminente Ingvar Holm som ordförande, men det har Marianne Westholm så fint berättat om, och inte minst Ulf Redmo som på den tiden var kulturchef i Olofström och blev sekreterare i sällskapet.

Åren har gått och det är så många människor som jag ville nämna. Till alla vänner som jag mött och som har berikat mitt liv vill jag skriva att ni alltid är med mig i mitt hjärta.

Sällskapets förankring i Jämshögs folkhögskola, och inte minst Thorsten Paulins engagemang i styrelsen, gjorde att skolan arrangerade sommarkurser kring Martinsons tankevärld. I juli 1985 anslogs en enastående ton av poesi och vetenskap med veckokursen "Kom låt oss vårda grunden

för vårt liv”, med tema hämtat från den postuma diktsamlingen *Doriderna*, 1980.

*Kom låt oss vårda grunden för vårt liv.
Den gröna sfär vi fått att leva på
i universums lotterisystem.
När nästa lyckodragning kan bli av
med Vintergatans stora tombola
det vet vi inte och kan aldrig nå.
Ett vet vi säkert redan nu:
vid nästa dragning
är vi inte med.*

Vi som hade glädjen att delta i denna sommarkurs lyftes upp av den anda som Martinsons diktning inspirerade till, från mikrokosmos till universum. Jag frapperades av hur olika härkomst vi hade i både ålder, yrke och utbildning. Detta gjorde mig glad. Här var vi människor tillsammans: jordbrukare, SJ-arbetare, professor, plåtslagare, sjuksköterska, lärare, författare, konstnär, trädgårdsmästare, psykolog, bibliotekarie med flera. All min gamla rädsla för det upphöjda och fördomsfulla i själva titulerandet försvann bland dessa människor. Var och en hade sin erfarenhet att ge. Vi möttes i något gemensamt och delgav oss själva, lärde av varandra och sökte tillsammans. Visst kunde känslor och meningar bränna till med det fria ordets rätt. I grunden konstruktivt, och ett tecken på demokrati.

Bland sommarkursernas höjdpunkter var exkursionerna tillsammans med Thorsten Paulin. I skog och på äng var han en underbar guide, och i sommarens hägn kom hans hustru Inger med kaffe, saft och bullar från skolans kök. Thorstens och Ingers vänskap betydde mycket för mig, och på senare år hade jag förmånen att få bo hos dem när det var möten i Jämshög.

Kurserna bjöd på många lysande föreläsare och mitt minne är uppfyllt av det ljus de förmedlade. Samtalen på raster och under fritid var oerhört givande. En av kursdeltagarna var Mats Björkman, då professor i psykologi. Jag beundrade hans kristallklara intellekt, och inte minst hans vänsällhet.

Martinson hade i en essä om Evert Taube skrivit: ”Sång är en besvärjelse mot döden”, och det var ett av många teman i kursen ”Martinson och musiken”. En gång satt Gunnar Turesson och vilade sig under klockstapeln vid kapellet. Jag tog mod till mig och frågade om jag fick slå mig ned. Han var då i åttioårsåldern, blickade upp mot den klarblå himlen, pekade och sade: ”Snart är jag där”. Jag begrundar hans ord. Jag älskar hans sång och tonsättningar; hans syster Olga var gift med Dan Andersson. Vid klockstapeln hade nu inte Gunnar lutan till hands,

men med tanke på dikten ”Hemlängtan” så frågade jag: Går den så här? Och så nynnade jag melodin. Det stämde och han sjöng första versen: ”Jag är trött jag är led på fabriken, jag vill hem till jordhöljt bo.” Underbar sång och musik har presenterats under sällskapetets sammankomster, och det räcker att nämna namn som Olle Persson, Tommy Körberg, Olle Adolphsson och Martin Bagge.

Min vän Ingalisa med sin vishet och varma personlighet gick bort efter något år i cancer och efter henne valdes jag in som ersättare i Harry Martinson-sällskapetets styrelse. Vid Ingalisas död skrev hennes vän Eva Alexanderson i nekrologen: ”Ingalisa var något så ovanligt som en total demokrat”. Martinsons gamle vän Tord Hall var där, matematiker, astronom och en mycket fångslande talare. Jag fäste mig också vid den rara Agnes Wirén och Sonja Erfurth, som gjorde en bragd med biografien om Harry Martinson. Peter Hallberg var också en glädje att möta med hans stora kunskap om diktkonst, inte minst om Halldor Laxness och de isländska sagorna. När jag sade till honom att jag brukade smygläsa Njals saga i folkskolans läsebok, så skickade han mig sin bok om de isländska sagorna.

Kristin Olsoni och Martin Kurtén från Klockriketeatern i Helsingfors kom flera gånger och gladdde oss med teater och samtal. Deras insatser var ett ovärderligt stöd för Martinson och humanismen. En gång hade Kristin med sig Stina Ekblad som begåvade oss med sin innerliga närvaro. På aftonen läste hon dikter i kapellet, och när hon framförde: ”Skönast bland sköna glimtar syns dock skymten av Karelen, som ett vattenglim bland träden” och ”Vem vördar daggmasken, odlaren djupt under gräsen i jordens mull” – då hade både min gamle vän Gustav Sjöberg och jag tårar i ögonen.

Var Ingegerd Bodner Granberg än befann sig så var hon en skatt, och oförglömliga är hennes recitationer, speciellt sång 80 ur Aniara:

*Flyktig är lyckan – en stundens
slumpvinst i soliga dagar.
Långt bortom larv och grymhet
lyser i sommarens hagar
kärlekens sommarstjärna
midsommartidernas blomma.
Vad förtjänte väl mera
att vi bleve glada och fromma.*

Min vän Bengt Ullberg gick nyligen bort. Han var både en yrkesbroder och en broder i anden. Han var sjöman i några år och sedan arbetade han i SJ-s verkstad, Eskilstuna. Bengt spelade flöjt och tenorsax med sin själ i jazzmusiken. Han kunde ”Vägen till Klockrike” nästan utantill och jag gav honom epitetet ”Bolles bäste vän” (se även sid. 25).

Peter Nilson var den förste som fick Martinson-priset; fysiker och astronom med hjärtat i Möcklehult, dit han återvände i sina skrifter. Hans lysande föreläsningar var starkt besläktade med Martinson. Att han gick bort alltför tidigt, är en stor förlust för den svenska parnassen, och jag sörjer honom. Carl-Erik af Geijerstam och Werner Aspenström lever också varmt och starkt i minne. Poeten Gösta Friberg och hans hustru Helena Brodin lyste upp en av sommarkurserna. Förutom Peter Nilson och Tord Hall var flera vetenskapsmän lärare och föreläsare, bland andra fysikern Nanny Fröman och astronomen Bengt Gustafsson.

Poesi och charm berörde oss när Nanny Fröman talade om ”Regnbågen och glorian”. En afton vid årsmötet i Borlänge fick vi åka buss till utkanten av staden, där Bengt Gustafsson hade ställt ett teleskop och ledsagade oss på stjärnhimlen. Professor Rolf Ekman, hjärnforskare, hänförde oss med att alludera forskningen om DNA till Martinsondikter.

Vid årsmötet i Göteborg 1989 var Tomas och Monica Tranströmer med. Sonja Erfurth ledde oss gruppvis i Hagakvarteren – just där Harry Martinson gått i unga år. Jag hade turen att komma i samma grupp som Tomas och Monica och det är så minnesvärt. Från avslutningen i universitetets aula har jag ett vackert minne. Vi skulle sjunga Martinsons Sommarsalm 202. I lokalen fanns ett piano, och när sången intonerades nästan sprang Tranströmer fram till pianot och spelade med.

Jag känner förtröstan i allt som jag mött i det som är Harry Martinson-sällskapets poesi. Det är i grunden det fria ordets konst och livsbejakelse som upplyser skuggorna utmed den väg vi har att vandra. Alla ordföranden genom åren: Ingvar Holm, Ingegerd Bodner Granberg, Bertil Palmqvist, Åke Widfeldt och nu Semir Susic. Alla de som förenats i detta arbete: Göran Bäckstrand som mycket tidigt engagerade sig, Stefan Sandelin som gjort så mycket för utgivningen av Martinsons böcker. Camilla Odhnoff som alltid var redo att ställa upp, Johnny Karlsson, Judith Skörsemo, Rune Liljenrud, Lena Havland-Erlandson, Ingemar Lönnbom, Bengt Bejmar, Birger Johnson och många, många andra.

Emellan Harry Martinson-sällskapets möten samlades vi i en vängrupp på olika platser för gemenskap, natur och lyrik, såsom Klippan, Klockerike, Eskilstuna, Öland, Stockholm, Fårö och Store Mosse. Där var mina kära vänner Marianne och Rolf Westholm, Bengt Ullberg och Gerd Ugglå, Gunborg och Kurt Larsson, Tommy och Elsa Holm-Ekval, Birgitta och Lars Holmér.

Gun Ursing inte bara översatte lyrik, hon var poesi. Ingrid Thelander var konstnär och poet från skogarna i småländska Unnaryd, men älskade att vara på Fårö. Kurt Larsson var trädgårdsmästare och kunde recitera dikt som en skådespelare. Han var absolutist och idealist, en folkrörelsemänniska från Västergötland – men han hade även plöjt åker i Kanada. Sonja Glimstedt Hall för mig till ordet humanitet i den vackraste bemärkelse.

Hon gav ut böcker och kalendrar med Martinsontema och var med i en krets av damer som kallade sig ”Fripratarna”.

Med stor tacksamhet vänder jag mina tankar till de människor som jag mött, och all den konst och de tecken som givits mig, som har berikat mitt liv och gjort det lättare att leva. Vilket ljus i tillvaron är inte konsten och litteraturen! Vilken god försyn att däri också möta vänskapen – som ger tro, hopp och kärlek.

Donald Fransson

Cikadan lever – i litteraturen och i Huddinge

Cikadan är en symbol för överlevnad. Även i Hiroshimas tystnad av död och förintelse hördes den. Sedan 2004 delas Cikadapriset ut till diktare från Ostasien som följer Martinson i spåren och värna ”livets okränkbarhet”. Hongkonglitteraturens grand old lady, Xi Xi, har fått 2019 års pris. Hon presenterades i ett temanummer av Karavan (2/2019). Efter höstens politiska turbulens får Xi Xi äntligen priset vid en ceremoni i mars på det svenska generalkonsulatet i Hongkong.

Guidning i Cikadapark och Fjärilsträdgård.

Cikadan är i Sverige sällsynt men i samarbete med Karin Boye- och Gunnar Ekelöf-sällskapen kan vi Martinsonvänner återigen uppleva Huddinges bergcikador under ledning av Outi Kikki (outi.kikki@gmail.com) från Naturskyddsföreningen, söndagen den 7 juni kl 13-14 och 28 juni 13-14. Plats Sundby gård.

Se vidare sällskapets hemsida.

Göran Bäckstrand

”Dess brännande lustgaser hetta i näsan”

Skvattram, *Rhododendron tomentosum* (tidigare *Ledum palustre*) är en i vårt land välkänd, ständigt grön växt med östlig utbredning. Den saknas i Västeuropa inklusive de brittiska öarna. Växten finns i Norge, och kallas där finnmarkspors, men saknas i Danmark.

Skvattram är myrens starkt doftande krydda, med skyar av bländvita blommor. ”Dess brännande lustgaser hetta i näsan”, skriver Harry Martinson i *Svärmare och barkrank* (1937). I *Uppflog och fästen* (2002) erinrar Carl-Erik af Geijerstam om skvattram som ”skogens fräna läkedom”. Skvattram har använts i folkmedicinen, exempelvis mot gikt och kikhosta, och som ölkrydda. Man lade också växten i skorna för att motverka trötthet. Skvattram har även haft användning som insektsmedel, bland annat mot vägglöss.

Namnet är suggestivt. Det har en air av saga och urtid. Skvattram-namnen tillhör en specifikt svensk namnkrets. De saknas dock i fornsvenskan, där endast getapors är dokumenterat för växten. I Johannes Franckenius *Speculum botanicum* (1638 och 1659) anförs *sqwatran* (obs formen!) tillsammans med *getepors* och *wild Skogsrosmarin*, under *Rosmarinus sylv[estris]*. Växten förekommer inte hos Arvid Månson, som var jämnårig med Franckenius.

Den nu gängse formen *skvattram* (<*skvattran*, med fonetisk tilljämning av *n* till *m*) är tidigast påvisad 1694. August Lyttkens anger felaktigt formen *skvattram* hos Franckenius. Former som *skvackra* och *skväckra* finns i dialekter.

Vad är då innebörden i *skvattran/skvattram*? Att namnet skulle ha anknytning till ’skvatta’ och dylika betydelse i kraft av växtens mestadels våta biotop är föga troligt. Skvattram växer också på relativt torr mark.

Den norske botanisten Rolf Nordhagen kopplar samman *skvattram* med ett dialektalt verb *skvatta* med betydelsen ’falla ihop, hoppa upp och ner’, med syftning på bladens ställning vid varm respektive kylig väderlek. Vid kylig väderlek faller bladen nedåt.

Bladens förelser hos skvattram uppmärksammades. Ett substantiv *skvattra* (till skvatta), i best. form sg. *skvattran*, bildades och växtbenämningen *skvattran* ’den nedslagne, den modfällde, den slokörade’ föddes, med tanke på bladens karakteristiska vinterställning. Namnet uppfattades som lyckat, som adekvat, och levde vidare, främst i formen *skvattram*.

Mats Rydén

Bild från
Otto Wilhelm Thomé (1885)

Om Martinsons syn på sävens sus och hans ständiga sökande efter nya ord skriver här Adam Bergström, som också är speciellt tilltalad av "det oföränderliga alldaglighetsmotivet" i diktsamlingen Tuvor. Här visar Martinson prov på sin förmåga att "låta helheten speglas i delen, det stora speglas i det lilla". Adam är vår yngste medlem och studerar vid Norra Reals gymnasium i Stockholm.

Varför är det vemodigt att säv susar?

"Varför är det vemodigt att säv susar?" Den frågan ställer sig Martinson i tidningsartikeln "Sommarbrev" från 1950. Svaret blir något av det vackraste han skrivit:

Det finns en världsenergi, ett energimått av outtömlig art. Av detta överskådliga energimått är vi själva en försvinnande del. Man blir äldre och tröttare, men somrarna orkar vara lika nya var gång de kommer. Och det kommer alltid att förbli vemodigt för individen att inte orka med världen sådan den är, och kanske ännu mindre sådan den kan drömmas.

Det är detta vi dunkelt känner när vinden susar, och det är därför vi känner att det är ett vemodigt sus som utgår från säven.

Det är som att Martinson i denna artikel formulerar utgångspunkten för hela sitt författarskap. Språket är för honom mer än bara en kommunikationsform, det är en representation av människans villkor i världen, av hennes förmåga att omfatta tillvaron. Det var med språkets hjälp Martinson utforskade tankens gränser.

Förvisso är den martinsonska stilen alltid omisskännlig från början till slut. Men den var även föremål för ständiga experiment. Han var alltför väl medveten om såväl språkets otillräcklighet som dess oerhörda potential för att alltför ensidigt hålla fast vid en uttrycksform. Han sökte hela tiden nya sätt att fånga lite mer av sävens sus.

Därför underkastades hans diktning också många förändringar under hans liv. Han griper efter nya ord och rytmer, nya bilder och symboler. Naturligtvis har utvecklingen inget givet mål, sökandet kan aldrig bli färdigt. Men det rör sig ändå i en viss riktning – mot det enkla, mot det klara och avskalade. Kanske det han själv redan år 1937 i *Svärmare och harkrank* kallade "den andra enkelheten".

Man skulle kunna säga att denna utveckling får sin slutpunkt och höjdpunkt i *Tuvor* från 1973. Motiven i diktsamlingen är knappast märkvärdiga. Den skildrar små vardagshändelser i naturen: en klar vintermorgon med snöiga grenverk, en strandtuva som darrar i havsvinden. Tingen är handfasta, språket jordnära. Abstraktioner och allegorier förekommer mycket sällan. Det är, som han skriver i *Svärmare och harkrank*, "det oföränderliga alldaglighetsmotivet, förvissningen om

de entydiga grundsyftena för fortvaro”.

Ändå talar dikterna till mig på ett mycket sällsamt sätt. De väcker något djupt och underliggande, förnimmelser av tillvaron, beröringspunkter med världen, som jag hade glömt bort men som plötsligt träder fram på nytt. I en intervju från 1961 säger Martinson:

Det är igenkännandet som är det viktigaste i konstupplevelsen. Konsten måste röra vid något som redan finns där inom människorna, om än aldrig så dolt och förträngt, och hjälpa dem in på meddiktande associationsbanor.

Kanske är det i kraft av just igenkännandet som dessa dikter har en förmåga att svälla ut och omfatta något mycket större än sig själva. Enskilda ting ger liv åt hela stämningar och känslolägen, ja i grunden ett slags förundran inför världsalltet som orden aldrig själva skulle förmå uttrycka. Ordets grundvillkor är just att bara kunna syfta på det enskilda. Martinson accepterar det, men därför får han också förmågan att överträda denna gräns och låta helheten speglas i delen, det stora speglas i det lilla. I en av dikterna i *Tuvor* konkretiseras detta mirakel:

*Jättegranen nästan en egen skog
med egen stormsång.
Lik allt i sitt eget liv, men också allt livet.
Ensam i bruset av mängder.
Själva av en mängd av gömslen och öden.
Tigande vintrar, stackmolnssomrar
duva och mård.
I toppen ofta en trast
som sjunger
att åren alltid har brusat,
länge och många.*

Det finns ett sådant lugn i Martinsons sena diktning. En mildhet, något av vemodet i sävens sus. Man tycker sig ana en resignation bakom orden. Inför det hårdnade litteraturklimatet under 60- och 70-talen, inför kärnvapenhot och människans skoningslösa framfart över jorden, men kanske framförallt just inför människans oförmåga att orka med världen. Det är, skriver han i *Svärmare och harkrank*, ”en kamp ur vilken människan snart måste dra sig tillbaka, antingen likgiltig och förslöad eller också med bibehållen vakenhet – men besegrad”. Han drar sig tillbaka, han ställer sig att endast betrakta och förmedla vad han ser. Men kanske är det detta som gör de enkla dikterna så vackra, som skänker dem ett djupare budskap: Varför skulle naturen behöva en tolkning? Den skildras ju bäst av sig själv. Eller ännu djupare: Varför skulle världen behöva en mening? Den är ju sig själv nog ändå.

Den andra enkelheten var för Martinson att vidkännas gränsen för den

mänskliga förmågan, och att därmed också vidkännas gränsen för språket och dikten. 1938, i tidningsartikeln ”Stjärnsången”, skriver han att ”vore diktens värld inte begränsad så skulle den inte heller existera som någon värld, ty diktens källåder är förundran och utan gränskänning och gränskänsla ingen förundran”.

Det är ur känslan av ouppnåelighet som förundran uppstår. Och jag tror att förundran är den djupaste källan till skönheten, i såväl dikten som i livet. Som om det är just tillvarons skenbara meningslöshet som är dess enda egentliga mening. Martinson hade ett eget begrepp för detta – Gåtan, som han så ofta skrev om. Jag tänker till exempel på den klassiska strofen ur *Doriderna* (1980):

*I atomer och i vintergator
blåser gåtor genom gåtors etrar,
spelar gåtans stora integrator
existensens brusande koraler.*

Men kanske finns den största av alla gåtor varken i atomer eller vintergator, utan just i ångens tuva.

Adam Bergström

*”Språket är för honom mer än bara en kommunikationsform, det är en representation av människans villkor i världen, av hennes förmåga att omfatta tillvaron. Det var med språkets hjälp Martinson utforskade tankens gränser.”
Så skriver Adam Bergström i ovanstående essä.
En annan som fascineras av Martinsons språk är akademiledamoten Per Wästberg:*

”Ett alldeles nytt språk”

”Nadime Gordimer läste vart år en bok av Ivan Turgenev och Joseph Roth. Den vanan saknar jag - utom då det gäller de stora lyrikerna. Harry Martinsons *Nässlorna blommar* blev min öppning till vuxenlitteraturen då jag var 13 år: en helt främmande värld, ett alldeles nytt språk, i dag lika daggfriskt och originellt.”

Ur Per Wästbergs krönika ”Läser om och påminns: ett lyckligt liv är möjligt” i Svenska Dagbladet den 26 juni 2019.

Hur Harry Martinson försöker nå bortom språkets räckvidd i Aniara:

”En jordisk poets försök att greppa den moderna astrofysikens världsbild”

*Galaxen svänger runt
liksom ett hjul av upplyst rök
och röken det är stjärnor.
Det är solrök.
I brist på andra ord säger vi solrök,
har du fattat.
Jag menar, att språken inte räcker
till vad den synen innerymmer.
(Sång 85)*

De första fyra raderna använder bilder från vår vardagsvärld – rök, hjul, ljus – för att beskriva fenomen vi kan se på natthimlen – stjärnor, galaxer. ”Solrök” är en originell metafor som för det okända tillbaka på det kända. Men i slutändan räcker det kända inte till för att greppa det okända: stjärnor involverar skalor och fysikaliska processer som ett sinnligt förankrat förstånd aldrig kan göra sig en rättvisande bild av. De fyra sista raderna kan förefalla övertydliga, men genom övertydligheten inskräper Martinson att den förståelse som solrökmetaforen kan ge är en högst begränsad form av förståelse. Universum självt förblir bortom språkets räckvidd. Samtidigt behöver vi försöka – för att kommunicera med varandra – orientera oss i världen, njuta av språklig skönhet. På det sättet blir Aniara själv en metafor för människans situation i rymdåldern: en jordisk poets försök att greppa miljöförstörelsens vansinne, den moderna astrofysikens världsbild och den mänskliga förståelsens begränsningar.

Citerat ur Svenska astronomiska sällskapets jubileumsblogg *Svenska astronomiska sällskapet 100 år* (<http://100.astronomiska.se/8-harry-martinsons-aniara/>). Författare: Litteraturvetaren *Daniel Helsing*

Aspenström om Ekelöf och Martinson

I en artikel från 1951 gör Aspenström en jämförelse mellan Gunnar Ekelöf och Harry Martinson. Här ställer han på ett behysande sätt Martinsons måleriska diktning, som, skriver han, ”vårdar och frambär de enskilda tingen”, mot Ekelöfs alienerade verklighetssvindel och ord om dikten som ”mystik och musik”. Vad han fokuserar är alltså två skilda poetiska gestaltungsprinciper.

(Tommy Olofsson i *Axess Magasin* Nr 8, 2019)

Ett livsviktigt samtal

Per Anders Fogelström
(Foto: Anders Arhammar)

Harry Martinson
(Foto: Lennart af Petersens)

I ett samarrangemang den 20/2 2020 möttes Martinson- och Fogelströmsällskapen på Stockholms stadsmuseum i ett samtal med författarnas motstånd mot kärnvapen som tema. Harry Martinsons motstånd mot möjligheten att klyva atomen hade börjat redan i början på 1940-talet och fick också med den första vätebomben ett kraftfullt uttryck i hans lyrik. *Cikada* publicerades 1953 med sången om Doris och Mima. Dessa ingick sedan i de 103 sångerna i *Aniara*.

Medan Martinson med sin episka kraft engagerade sig för att varna sina medmänniskor för en destruktiv framtid om man inte lyssnade till hans Kassandrarop, tog sig Per Anders Fogelströms engagemang ett mer direkt uttryck, när han med bl a Sara Lidman, Barbro Alving och Yngve Brilioth skapade organisationen AMSA/Aktionsgruppen mot Svensk Atombomb. De båda sällskapen påminde genom Kent Josefsson och Åke Widfeldt om den intensiva debatt som ledde fram till att Sveriges planer på att skaffa kärnvapen skrotades.

Idag är de båda författarna än en gång aktuella genom sina skrifter och förebilder när vi tillsammans återigen måste föra nödvändiga och livsviktiga samtal för att möta förnyade hot om att använda kärnvapen. Med Karl-Olov Andersson (välkänd för Martinson-vänner från jubileumsåret 2004) som moderator fick deltagarna i samtalet på Stadsmuseet en bild från flera som idag är direkt engagerade i en aktuell kampanj för kravet på att kärnvapen förbjuds i enlighet med den FN-konvention som antagits. Inlägg från Agnes Hellström från Svenska Freds- och Skiljedomsföreningen samt från Gunnar Westberg från Läkare mot kärnvapen visade hur riskerna att använda kärnvapen ökar, när olika överenskommelser rörande nedrustning och kontroller av kärnvapen avvecklas. Tyvärr har Sverige inte skrivit på FN-konventionen.

Martinsons och Fogelströms insatser står på nytt i centrum som inspirerande förebilder. International Campaign to Abolish Nuclear Weapons

(ICAN) fick 2017 Nobels fredspris. Nu har denna organisation inlett en ny kampanj (ICAN Cities Appeal) som också engagerar städer i arbetet för att fler länder ska skriva på kärnvapenförbudet. En mängd städer – däribland Washington D. C., Berlin, Paris, Manchester, Toronto, Oslo och nu senast Barcelona – har anslutit sig. Kanske också Göteborg inom kort. Då är Fogelströms och Martinsons texter viktiga redskap för att få fler människor att värda och värna vårt klot!

Göran Bäckstrand

European Night Festival lever vidare

Den 15:e Nattfestivalen i Korpilombolo genomfördes den 1 - 13 december 2019. För femte gången anordnades Aniraseminarier under festivalen. Man hade valt rubriken "Doris lever" och anknöt till begreppet mångfald – biologisk, mänsklig och kulturell. Festivalansvariga eldsjälarna Linnéa Nylund skriver och berättar:

För att rubriken "Doris lever" ska förbli verklighet, konstaterade vi att våra blickar behöver vändas mot naturen för att upptäcka hur fantastisk den är, men också hur lätt det är att förstöra livsmiljöer på alla plan. Den biologiska mångfalden försvinner genom utrotning av arter. Den mänskliga mångfalden försvinner genom vår oförmåga att acceptera olikheter och den kulturella mångfalden försvinner när vi blir historielösa och oförstående.

Redan andra dagen höll läkaren Hernando Salcedo Fidalgo från Quale Vita, verksam i Bogotá, Colombia och Paris, Frankrike en föreläsning

om ”Rätten till mat”. Han påpekade i sin föreläsning att det inte handlar enbart om att mätta hungriga magar, utan att alla människor ska ha rätt till bra mat, som är näringsrik, närproducerad och hållbar för miljön.

Tredje dagen lyssnade vi till en mycket intressant föreläsning av professor Gunnar Jonsson från Luleå tekniska universitet om bin, mat och mångfald. Det blev många frågor och glädjefylld förundran över dessa fantastiska djur. Två dagar senare fick vi höra mer om våra pollinerande insekter, bland annat humlor och getingar, när Ola Jennersten från Världsnaturfonden berättade och visade bilder. Vi konstaterade att vi lever i en underbar värld som vi behöver vara rädda om.

Även den mentala hälsan med koppling till mångfald berördes i en föreläsning av psykologen Javier Charry. Intressanta skillnader i behandling och vård hos olika kulturer lyftes fram och Charry konstaterade att andra kulturers kunskaper, som ofta arbetar närmare naturen, i större utsträckning borde tas tillvara i vår västerländska vård.

Författaren Ann-Katrin Tideström höll i skrivarstugor där deltagarna skrev japansk haiku och andra texter om natur i allmänhet och våra viktiga insekter i synnerhet.

Flera av de utställande konstnärerna hade anammat natur- mångfalds- och miljötemat i Harry Martinson-anda – Kerstin Nyman med ”Grönt är skönt”, Daniella Liljeström med ”Jag söker dig under ängarna”, Lotta Pettersson med ”Broderier”, Moa Karlsson med ”Teckningar – Förväxlingar” och Siv Häglund med ”Att laga ett hål”. Gärdbysskolans elever bidrog med charmiga bilder av insekter och harar, som var nattens djur för året.

Linnéa Nylund

I Korpilombolo är man redan i gång och planerar nästa natifestival. Så här skriver Linnéa: ”Nu blir ju 2020 det stora biologiska mångfaldsåret, så vi kan gott fortsätta på det viktiga spåret, som Harry Martinson så fint har lagt ut för oss i sin diktning.”

Om Galileo, Darwin och Martinson

Det är verk av tre sanningsägare vi firar 2009. De hade det inte så lätt. Därför är de desto mer beundransvärda. Den frejdige och besvärlige Galileo, som hade långa kontroverser med den katolska kyrkans inkquisition, fick flera böcker förbjudna och sattes i husarrest under sitt sista decennium. Den arbetsamme och ständigt stressjuka Darwin som inför publikationen av sin bok skrev i ett brev att ”det är som att bekänna ett mord”. Och Harry Martinson, det svenska sommarlandskapets älskade diktare, som gjorde många besvikna med sin pessimistiska civilisationskritik och vars liv slutade i en mardröm när han ansågs ovärdig sitt Nobelpris.

(Bengt Gustafsson i *Forskning och Framsteg* 2009-06-09)

Berättarkraft i Jämshög

2 – 8 mars pågick Blekinges litteratur- och berättarfestival i kommunerna Karlshamn, Karlskrona och Olofström. Fredagen den 6/3 stod Jämshög i fokus under rubriken ”Författarmuseet för framtiden”.

Bland programinslagen märktes framträdanden av elever i klass 3 vid Jämshögs skola. De hade skrivit texter inspirerade av Harry Martinsons boktitlar. Så här beskriver Pia Redin, litteratursamordnare för region Blekinge, projektet: ”Jag bjöd in mig till en klass 3 i Jämshög. I klass 3 studerar man bl a hembygden. Sedan kopierade jag omslaget på Bonniers senaste Martinson-utgåvor. Jag tog bort Martinsons namn och beredde plats för de nya, unga, författarnas namn. Barnens uppgift var att jobba i par och skriva en ny berättelse utifrån Martinsons titel! De var SÅÅÅ engagerade och duktiga!”

Här följer ett exempel på tre elevers tolkning av Martinsons *Vägen ut*:

Vägen ut

av Abid, Nova och Charlie,
klass 3, Jämshögs skola

Det var en gång en kille som spelade datorspel och spelet heter Pac-man. Han spelade så mycket att han flög in i spelet. Han hette Kim. Han var 13 år.

Han behövde klara banan för att han skulle kunna komma ut. Pac-man och spökerna jagade honom när han hade kommit en bit. Han var jätterädd och när han var inne i datorn ropade han: ”Mamma!”

Han försökte få hjälp. Fast datorn var på hördes det inget ljud. Han försökte få sin mamma att titta när Pac-man och spökerna jagade honom i labrynten. Han var snabbare än Pac-man. När han klarat banan så kom han ut ur datorn. Då sa han: ”Mamma, jag var inne i datan!” – ”Nej, Kim, du har spelat för mycket dataspel!” – ”Neej!”

Bland övriga inslag i Berättarkraftdagen i Jämshög märktes en presentation av nya barnböcker från bygden under medverkan av Karin Linderoth och Britta Lindgren samt presentationer av Sven Edvin Salje i världen (Gustaf Fredriksson), Harry Martinson och utsikten från en grästuva (Johnny Karlsson), Pehr Thomassons änka i penningnöd (Göran Strand) och Axel de la Nietzsche (Bengt Bejmar). Dagen avslutades med diskussion om man skulle kunna skapa en ”Bokby” (International Book Town) i Jämshög med Pia Redin som inledare.

”En dag kom jag till paradiset”

Vi var i Hemavan för att söka fjällets röda rubin: brudkullan. Under våra vandringar i fjällbjörkskogen, mötte vi en gammal dam. Hon var på upptäcktsfärd i fåglarnas värld, utrustad med en enkel handkikare, en sådan som ryms i jackfickan. Trots hjälp av vandringsstavar, rörde hon sig långsamt. Huvudet hade sjunkit ner mot bröstkorgen, ja hela hennes kropp var märkt av ålderdom och reumatism, inte olik de förvridna björkarna som hon omgavs av. Vi visade henne en gluttonäppa som varnade ute i myren.

Hon berättade, att hon själv hade sett storlom uppe vid Formsjön och att en fjällvråk bevakat varje steg hon tagit genom skogen. Det visade sig, att hon hade gett sig ut i markerna för att finna blåhaken, fågeln, som är så typisk för den norrländska fjällvärlden med sitt blåskimrande bröst och sin ljuvliga sång: ”Jag kom egentligen hit för att få se blåhaken en gång till, jag har inte sett den sedan jag var barn.”

Hon vände sig om och pekade med krokigt finger: ”Och där uppe satt den. Jag kunde först inte avgöra om det var en blåhake, men jag hann få upp kikaren. Jag såg det blåa bröstet.”

Hennes ögon var rörda till tårar. Var det hennes sista besök i fjällen, hennes sista chans att se den blåbröstadade fågeln, som hon älskat ett helt liv? Hon skrattade till, alldeles som en liten flicka.

”Tänk att jag fick se den!”

Mötet fick mig att tänka på Harry Martinson. Det föreföll mig finnas något typiskt martinsonskt i den där scenen. I rörelsen. I naturens läkande kraft. I minnets överrumplande kraft, det som fått den gamla damen att fnittra, alldeles som en liten flicka. Ja, Martinson hade förstått den glädjen och den trösten och han hade kunnat gestalta den i dikt.

Martinson bekände sig aldrig till någon religion. Ändå finns i hans dikter en vördnad inför naturen och livet som ofta kläs i en religiös språkdräkt. Som i *Sälgekronan*:

Foto: Leif Nyström, <http://leifnystrom.com/>

*Många som skådat den synen går hemåt,
lyckliga blivna som vore de frälsta.
Saliga ännu i timmar därefter
talar de bara om sälgekronans under.
(Tuwor, 1973)*

För Martinson är inte paradiset hinsides livet, paradiset finns åtkomligt för oss här och nu. Det kan upplevas i blomman på ängen eller i ljusbrytningen i en sländas vinge.

Också minnet upphöjs i Martinsons diktning. Det förefaller mig finnas ett mystiskt släktskap mellan naturdikterna och de som avhandlar just minnet. Naturupplevelsen och minnet tycks ge syre åt en svardefinierad, men livsviktig längtan – kanske enkom möjlig att gestalta i poesin. Ur *Minnena*:

*Minnena kommer dig till hjälp ur sin skog.
De lär dig vad du måste kunna sakna för att leva.
(Vagnen, 1960)*

Det finns en Martinsondikt, som nog är aningen bortglömd, där diktjaget upplever både ett stycke natur och ett avlägset minne. De uppgår i varandra. Minnet får röst i vindarna och i fåglarnas sång. Genom naturen talar minnet till människan under ögonblick som Martinson kallar paradisiska.

En dag kom jag till paradiset, det var den dikten jag kom att tänka på efter mötet med damen i fjällbjörkskogen, som fått syn på sin älskade blåhake och i fnittrande triumf utbrustit: *Tänk att jag fick se den igen!*

En dag kom jag till paradiset. Det var tomt. En övergiven by i en avlägsen lövskog.

Även skolhuset stod till uthyrning. Men ingen kom.

Och byvägen smalnade av att gräset vandrade in från kanterna. Ändå låg det över denna by en aning av människor. Sådant sitter kvar.

Skolbarnen hade rast. De stojade och lekte. Det var bara det att de inte syntes. Liksom lärarinnan var de osynliga. Och nu kom lärarinnan mig till mötes. Det kunde jag se på gräset när det rörde sig för hennes osynliga steg. Hon stannade framför mig och jag såg in i hennes ögon. De var himlen över skogen. När hon hälsade med några ord hörde jag att hennes röst var vinden blandad med fågelsången. Ett steg till och jag hade själv varit som osynlig. När jag slutligen gick därifrån hörde jag henne ropa. Tre gånger ropade hon i paradiset.

(Längs ekots stigar, 1978)

*Simeon Gudjonsson, 35 år,
medlem i Harry Martinson-sällskapet,
fågel- och floravän, samt lärare i ämnet svenska.*

De har lämnat oss:

Aadu Ott (1940 - 2020)

Aadu Ott, Göteborg, har avlidit i en ålder av 79 år. År 2001 blev han professor i ämnesdidaktik vid Göteborgs universitet. Bland Aadus många intressen fanns Albert Einstein och Harry Martinson. Han gjorde en vandringsutställning om Einstein och tillsammans med hustrun Aslaug föreställningen "Albert och Harry". På bokmässan i Göteborg föreläste Ott år 2006 om "Aniara - ett kulturmöte mellan naturvetenskap och humaniora" och hur man i undervisningen kan skapa ett sådant kulturmöte. Han skrev också flera uppsatser om Martinson och Aniara. Vi i Harry Martinson-sällskapet sörjer och saknar en sann Martinsonvän.

Ake Widfeldt

Bengt Ullberg (1940 - 2020)

Bengt var en av sällskapet's tidigaste medlemmar. Han hade mycket gemensamt på ett yttre plan med Harry Martinson. Som ung var han sjöman, han var autodiakt, arbetade som svetsare på järnvägen. Under hela sitt liv odlade han ett av sina stora intressen: visste exakt i vilken diktsamling en specifik dikt stod att finna. Att Bengt hade Martinsons lyrik aktuell in i det sista får vi bevis för här. Bengt hade skickat in ett önskemål om att få en dikt av Martinson uppläst som Dagens dikt (folkets dikt) i Sveriges Radio P1. En dikt som, med sitt budskap om förnöjsamhet med livet, oavsett om det blir kort eller långt, uttrycker något av det som var Bengts vardagsfilosofi. Dikten lästes upp, märkligt nog, dagen efter det att Bengt gått bort (17/1):

Här fanns en lingonkvinna, lyder spillkråksropet.

*Här låg en hemkommun av skog
och slingerstigen bet sig länge fast
vid målet kojans trappsten.*

*Men solnedgången återkom till myren
så ofta att ett liv till slut var räknat.*

Blev det en dag för varje plockat lingonbär? o nej!

*Det räckte med en enda korg, ett syltkok,
att räcka över vintern.*

Så med oss alla. Större eller mindre korgar.

*Vem räknar lingon och vem räknar dagar,
sade lingonkvinnan glatt och rövde om i kitteln
där lingonkoket bubblade kring slevan.*

Man räknar inte bär i lingontiden.

Och ängslas inte med att räkna dagar.

De kommer och de går. En del är lingonröda.

(De tusen dikternas bok, ur Längs ekots stigar, 1978)

Marianne Westholm

Aktuellt

6 april kl. 19

Aniara – vårt blågröna rymdskepp Jorden!

Förundran, förfäran och appell om besinning.

Program med biologen, författaren och samhällsdebattören Stefan Edman och skådespelaren och musikern Tomas von Brömssen. Fri entré.

Kulturhuset Kajutan, Henån, Orust. Tel. 0304-33 40 00

2 – 3 maj

Harry Martinson-sällskapets årshögtid

i Jämsbö och Blekinge skärgård.

Mer information på sid. 6 i detta nummer.

7 juni kl. 13-14 och 28 juni kl. 13-14

Guidning i Cikadapark och Fjärilsträdgård.

Plats: Sundby gård utanför Stockholm.

Se även s. 13 i detta nummer och www.harrymartinson.se

21 – 28 juni

Nässelfrossa i Olofström med omnejd.

Årets tema är ”Träd oss nära”. Harry Martinson-sällskapet planerar flera inslag.

Mer information: <https://nasselfrossa.se>

24 – 27 september

Bokmässan i Göteborg

Harry Martinson-sällskapet kommer som vanligt att finnas på plats med egen monter.

Mer information: <https://bokmassan.se> och

Irmeli Romo, 070 302 56 74, irmeli.romo@gmail.com

Svenska Filminstitutet:

Aniara tilldelades fyra guldbaggar

Den stora överraskningen i årets Guldbaggegala blev filmen *Aniara*. Regissörerna Pella Kågermans och Hugo Liljas *Aniara* hade ju Sverige-premiär förra året, men lyckades inte samla några större skaror till biograferna. Därför blev många förvånade när den i år tilldelades guldbaggar för bästa regi, bästa kvinnliga huvudroll (Emelie Garbers), bästa kvinnliga biroll (Bianca Cruzeiro) och bästa visuella effekter (Arild Andersson, Per Jonsson och Andreas Wicklund).

I *GP* lovprisar Maria Domellöf-Wik *Aniara* som hon bl a kallar regissörernas ”snillrika undergångsdrama” och fortsätter:

På många sätt är "Aniara" en överraskande film, som ställer obekväma, samtidigt nödvändiga frågor om våra livsval, klimathot, migration, mångfald och i slutändan om hela mänsklighetens existens. [...] Det är en typ av lekfull, unik svensk film som jag gärna ser mer av – och hoppas att publiken ska hitta till.

DN:s Helena Lindblad skriver också berömmande om *Aniara*:

Att så många metallicskimrande insekter landade hos den vackra, Harry Martinson-baserade rymddystopin "Aniara" var mer överraskande, i synnerhet som den inte var nominerad till bästa film. Men det var en helt rimlig prisskörd efter ett år präglad av den hastigt eskalerande klimatkrisen. Även om den svenska publiken inte direkt har massvandrat till "Aniara" så sätter Pella Kågermans och Hugo Liljas poetiska lågbudgetepos djupa spår hos de flesta som sett den. "Aniara" är den film i år som kanske bäst fångar upp den undergångskänsla de flesta av oss desperat försöker hålla i schack.

Gunilla Wedding, *Skånska Dagbladet* skriver så här:

Filmatiseringen av Harry Martinsons rymdepos Aniara är regissörerna och manusförfattarna Hugo Lilja och Pella Kågermans långfilmsdebut. – Hur stort och häftigt projekt det här var fattade vi inte riktigt förrän vi kom igång. Ett tag under processen kände vi att allt hängde i luften som en trippelskruv på väg mot magplask, sade Pella Kågerman i en intervju i Skånska Dagbladet i våras inför biopremiären. Att det inte blev ett magplask har regissörsduon redan fått många bevis på och måndagens fyra guldbaggar blev ytterligare ett.

Doris

Harry Martinson-sällskapets medlemstidskrift

Utkommer två gånger om året, vår och höst.

Bidrag sänds till:

Åke Widfeldt, Trestegsvägen 8, 514 31 Tranemo

E-post: ake.widfeldt@telia.com Tel. 0325-70732

Redaktör för detta nummer: Åke Widfeldt.

Doris produceras hos Pernillas Grafiska i Blekinge AB i Mörrum.

ISSN 2002-7710

Kansli:

HARRY MARTINSON-SÄLLSKAPET

c/o Jämshögs folkhögskola, Kulltorpsvägen 2, 293 72 Jämshög

Tel. 0454-463 40. Fax 0454-492 41

E-post: info@jamshog.org

Bankgiro 5662-5890

Swishnummer 1230970798

Hemsida: www.harrymartinson.se

Se även <http://harrymartinsonitiden.blogspot.com>

Så här blir du medlem i Sällskapet:

Årsavgiften är

225 kr för enskild medlem (erhåller sällskapets årsbok)

(För boende i utlandet är avgiften 325 kr)

50 kr för familjemedlem.

Mejla till info@jamshog.org eller skicka vanlig post till adressen ovan.

Sätt samtidigt in avgiften på bankgiro 5662 – 5890

eller swisha 1230970798.

Glöm inte att uppge namn och adress, gärna via mejl.

HARRY MARTINSON-SÄLLSKAPETS

STOCKHOLMSGRUPP

Kontaktpersoner:

Eva Risberg

E-post: evarisberg04@hotmail.com

Tel. 08-6419019; 070-5929912

Lena Havland-Erlandson

E-post: lena.havland.erlandson@gmail.com

Tel. 0708-121573; 08-6121573

Göran Bäckstrand

E-post: goran.backstrand@sobernet.nu

Tel. 08-766 40 05; 073/441 25 86